

מפגש

לעבודה חינוכית-סוציאלית

התנהגות הימורים בקרב בני נוער:
תאוריה ומחקר

בל גבריאל-פריד

תדפיס מתוך גיליון 26

טבת תשס"ח – דצמבר 2007

התנהגות היסורים בקרב בני נוער: תאוריה ומחקר

נל גבריאל-פריד

תקציר

במהלך שני העשורים האחרונים עלתה במדינות מערביות רבות נגישותם של מבוגרים ובני נוער להיסורים. החוקרים בתחום סבורים כי בני הנוער של היום נחשפים לסביבה שבה היסורים נגישים, מקובלים חברתית ואף נתפסים כלא מזיקים.

המפגש בין גיל ההתבגרות, אשר מהווה שלב התפתחותי המאופיין בהתנהגויות של חקירה והתנסות, לבין סביבה שקיימים בה סוגי היסורים רבים, עשוי להיות בעייתי במקרים מסוימים. מאמר זה יציג סקירה עדכנית של תופעת התנהגות היסורים בכלל והיסורים בקרב בני נוער בעולם המערבי בפרט, ויעלה מספר סוגיות מחקריות אשר מהוות אתגר לחשיבה מחקרית נוספת.

מילות מפתח: היסורים, בני נוער

היסורים: הגדרה, סיווג, תאוריות ומודלים

מהו היסור? היסור הוא סיכון כספי או כל דבר בעל ערך על תוצאות אירוע שיש בהן מקריות ואשר אין לדעת בבירור מה תהיינה, כמו הטלת קוביות, משחק קלפים ועוד (Clark, 1987). בפעילות היסורים נכללים סוגים שונים של משחקים או פעילויות אחרות, שמתבססים בחלקם על מזל בלבד ובחלקם – גם על מיומנות (Walker, 1992).

רוב החוקרים נוטים לסווג את התופעה כהתנהגות הנמצאת על פני רצף שבקצהו האחד אנשים שאינם מהמרים כלל ובקצהו השני מהמרים פתולוגיים (National Research Council [NRC], 1999; Shaffer, Hall & Blit, 1997; Sharpe, 2002; Wenger, McKechnie & Weibe, 1999). על פי שפר (Shaffer, 2003), רצף היסורים נחלק לחמש דרגות בין 0–4: בדרגה 0 יהיו האנשים שאינם מהמרים כלל; דרגה 1 מייצגת אנשים שהיסורים בעבורם הם בילוי שאינו מוביל לתוצאות חמורות; בדרגה 2 יסווגו כאלה שהתנהגות היסורים שלהם מובילה לתוצאות שליליות כלשהן, והיא אמנם יכולה להוביל למצב פתולוגי, אך גם למיתון חומרת היסור, כלומר חזרה לדרגה 1; בדרגה 3 נכללים המהמרים הפתולוגיים. אלו הם בדרך כלל המהמרים המסווגים לפי המדדים האבחוניים שקבע האיגוד האמריקני לפסיכיאטריה (American Psychiatric Association, 2000) בקטגוריה של בעלי הפרעות בשליטה על דחפים (impulse-control disorder). על פי מדדים אלה,

אדם יאובחן כמהמר פתולוגי אם הוא עונה לפחות על חמישה מדדים מתוך עשרה, למשל: צורך להגדיל את סכומי הכסף שבהם הוא מהמר במטרה לחוש את הריגוש הרצוי, חוסר מנוחה או עצבנות בעת ניסיון להפחית או להפסיק את ההימורים, שקרים לבני משפחה ולאחרים כדי להסתיר את המעורבות בהימורים, סיכון או איבוד קשרים משמעותיים כתוצאה מהימורים ועוד; דרגה 4 מתייחסת למהמרים פתולוגיים הפונים לטיפול בבעיה זו.

בספרות ניתן למצוא זה לצד זה מספר מינוחים אשר מתייחסים להיבטים הבעייתיים של התופעה: "הימורים פתולוגיים", "הימורים כפייתיים" ו"הימורים בעייתיים" (Raylu & Oei, 2002). בעוד שני המושגים הראשונים מדגישים את המחלה ואת ההיבט הפסיכיאטרי (Ferris, Wynne & Single, 1999), האחרון שבהם, "הימורים בעייתיים", מתכוון לאותן התנהגויות אשר גורמות קשיים לפרט אולם אינן עונות על המדדים של "הימורים פתולוגיים". המונח "הימורים בעייתיים" הוגדר אף הוא באופן שונה על ידי חוקרים שונים. פריס וויין (Ferris & Wynne, 2001) נתנו הגדרה רחבה ל"הימורים בעייתיים" וראו אותם כדפוס התנהגות אשר יוצר תוצאות שליליות למהמר ולאחרים ברשת החברתית שלו או בקהילה. קוקס ועמיתים (Cox, Lesier, Rosental & Volberg, 1997) השתמשו במונח זה עבור כל סוגי ההימורים אשר פוגעים בתחומי חיים חשובים: אישיים, משפחתיים ומקצועיים. הגדרה זו מתייחסת למבוגרים ומתבגרים כאחד. וולברג ומור (Volberg & Moore, 1999) טענו שאצל מתבגרים הגדרה זו מבטאת את הסיווג החמור של הימורים.

לאחרונה הוגדרה התנהגות ההימורים כ"התמכרות סמויה", וזאת בשל שתי סיבות עיקריות: האחת היא שלהתנהגות זו אין סממנים פיזיים גלויים, דבר אשר מקל על הסתרתה; הסיבה השנייה היא שהתנהגות זו אינה נתפסת על ידי מתבגרים והוריהם כהתנהגות שעשויה להוביל להתמכרות (Derevensky, 2007).

הגורמים אשר מובילים אנשים להתנהגות הימורים ולהתמכרות אליה הם רבים ומגוונים ומעוגנים בתאוריות ומודלים שונים, אשר כל אחד מהם מדגיש היבטים שונים של התופעה. ככלל, ניתן למיין את הגישות התאורטיות לגישות שבסיסן בפסיכולוגיה, גישות פסיכולוגיות-חברתיות וגישות ביולוגיות או גישות של מחלה. להלן פירוט חלק מהן:

התאוריות הפסיכולוגיות כוללות את התאוריה הפסיכו-דינמית, גורמים אישיותיים ומצבים רגשיים, תאוריות התנהגותיות ותאוריות קוגניטיביות (Ferris et al., 1999; Walker, 1992).

התאוריה הפסיכו-דינמית רואה בנפש הפרט את המקור לבעיית ההימורים. המהמר "הפתולוגי" משתמש בהימורים כדי להתמודד עם קונפליקט לא מודע שמקורו בתקופת הילדות המוקדמת (Walker, 1992). באמצעות פעולת ההימור משחזר המהמר פנטזיה אומניפוטנטית שנקטעה בתקופת הילדות, כאשר אומתה על ידי הוריו או על ידי דמויות חינוכיות אחרות עם עקרון המציאות (Bergler, 1967).

המהמר, אשר הפנים כילד שיש כוחות חזקים ממנו, מורד באמצעות ההימור בדמויות שחינכו אותו; כלומר פעולת ההימור היא ביטוי לתוקפנות לא מודעת, שעבורה מצפה המהמר לעונש שיתבטא בהפסד (Herman, 1967).

חוקרים אחרים מקשרים בין התנהגות הימורים פתולוגית או בעייתית לבין תכונות אישיותיות שונות כגון אימפולסיביות, חיפוש ריגושים, הערכה עצמית נמוכה, נרקיסיזם ואנטי-סוציאליות (Ferris et al., 1999; Raylu & Oei, 2002; Walker, 1992). תכונות אישיותיות אלה באות לידי ביטוי בהתנהגות ההימורים. כך למשל אנשים בעלי נטייה גבוהה לחיפוש ריגושים ימצאו בהימור מקור לריגוש ולתחושת עוררות הנגרמת בין היתר ממצבים של חוסר ודאות. תחושות אלה יהוו גורם אשר יחזק את פעילויות ההימורים (Raylu & Oei, 2002).

גורם נפשי אחר, השונה במהותו מהגורמים שהוזכרו לעיל, מתייחס לתרומתם של מצבים רגשיים, כמו: חרדה, דיכאון או שעמום. במצבים רגשיים כאלה, אנשים יהמרו כדי להקל על מצב רגשי שלילי. ההקלה תורגש אמנם בטווח הקצר, אך בטווח הארוך, בעקבות ההימורים והתפתחות הפתולוגיה, התחושות שהוזכרו לעיל יתחזקו (Raylu & Oei, 2002).

לעומת גישות אלו, התאוריה ההתנהגותית מתארת את התפתחות תהליך ההתמכרות בהיווצרות התניה בין פעולת ההימור לבין הציפייה לזכייה בפרס, הזכייה עצמה וההנאה הנלווית לזכייה זו. הציפייה לזכייה, הזכייה וההנאה מהווים חיזוק לפעולת ההימור (Walker, 1992). במשך הזמן התניה זו מופעלת גם כאשר המהמר נמצא במקומות שבהם מתקיימים הימורים ושהם הוא שומע את צלילי המטבעות הנופלות במכונות מזל ואת ההכרזות של הכרוז על הזכיות, או לחליפין – בעת שידור של תחרות. העובדה שהתגמול שמתקבל במהלך ההימורים אינו עקיב אלא מקרי, מעצימה את הקשר בין הגירויים השונים לבין התנהגות ההימורים (Blaszczynsky & Nower, 2002).

התאוריה הקוגניטיבית מתמקדת במחשבותיו של המהמר. הוא מונע על ידי אמונות מוטעות ועל ידי מחשבות לא רציונליות ומגיות ביחס להימור (Griffiths & Walker, 1992; Delfabbro, 2001; Ladouceur, 2004; Sharpe, 2002). דוגמה לאחת מהמחשבות הלא רציונליות המופיעות בספרות היא "אשליית השליטה" (Langer, 1975). המהמר שרוי באשליה שהוא יכול לשלוט בתוצאות ההימור או לחזות אותן. ככל שהמהמר מייחס חשיבות רבה יותר למיומנות שנכללת בסוגי הימורים מסוימים, כך הוא מנסה לשלוט יותר בסביבה ומעריך כי סיכוייו לזכות גבוהים יותר. דוגמה נוספת לאמונה מוטעית היא הנטייה של המהמר להמעט בחשיבות הפסדיו וליחס אותם לגורמים חיצוניים, כמו מזל, לעומת קשירת הצלחה בהימור לגורמים פנימיים, כגון מיומנותו (Walker, 1992).

התאוריות הפסיכולוגיות-חברתיות מדגישות את תפקידם החשוב של גורמים סביבתיים ותרבותיים בעידוד התנהגות הימורים, כגון: נגישות למקומות הימורים,

הזדמנות להמר וכן יחסם של ההורים וקבוצת השווים להתנהגות ההימורים ותרבויות יכולים להשפיע על עיצוב התנהגויות הימורים באמצעות מתן לגיטימציה חוקית וחברתית לסוגי הימורים מסוימים (Raylu & Oei, 2002). היבט אחר של הגישה הפסיכולוגית-חברתית רואה בהימורים הפתולוגיים תוצאה של חוסר יכולתו של הפרט להתמודד עם החברה הרחבה. הפרט שנכשל בהתמודדות בחברה מוצא בסביבת ההימור תת-תרבות שהחיים בה הם מסובכים פחות ומהנים יותר. גם בכך לסביבת ההימור וליחסי הגומלין של המהמר עם סביבתו תפקיד חשוב בהתפתחות דפוס ההימור הכפייתי וחיזוקו, שכן כל אלה מתגמלים את המהמר על הפסדיו (Raylu & Oei, 2002).

תאוריית הלמידה החברתית מייצגת אף היא את התאוריות הפסיכולוגיות-חברתיות בהדגשת יחסי הגומלין בין התהליכים הפסיכולוגיים, החברתיים והתרבותיים. לפי תאוריה זו התנהגות ההימורים נלמדת דרך צפייה בהתנהגות של הסביבה וחקייה או בעקבות הערצה (Ferris et al., 1999). מכלול הגורמים בסביבה שדרכם נלמדת התנהגות ההימור עשויים להיות ההורים (Vachon, Vitaro, Wanner & Tremblay, 2004), קבוצת השווים (Hardoon, Gupta & Derevensky, 2004) וכן הטלוויזיה, אשר משדרת הגרלות ופרסומות הימורים (Griffiths, 2005; Walker, 1992).

לעומת התאוריות הפסיכולוגיות-חברתיות, התאוריות הביולוגיות מסבירות כי תופעת ההימורים מושפעת מגורמים ביולוגיים-גנטיים (Eisen et al., 1998; Petry, 2004; Toneatto & Millar, 2005). ברשימת הגורמים הביולוגיים שמתקשרים להימורים פתולוגיים נכללים, בין היתר, עוררות פיזיולוגית, חוסר איזון כימי והפרעות במובילים העצביים, כמו למשל הסרוטונין והדופמין (Raylu & Oei, 2002). חשוב לציין שרוב התאוריות הביולוגיות מדגישות את הקשר בין המצב הביולוגי לבין הסביבה, ולכן אין זה הסבר ביולוגי מובהק (Ferris et al., 1999).

מודל נוסף אשר מופיע בספרות המסבירה התנהגות הימורים הוא מודל המחלה (disease model), ואימצו אותו ה"מהמרים האנונימיים". ההנחה שבבסיס המודל היא שבעיית הימורים נגרמת ממצב אישיותי או ביולוגי מקדים, וכי אדם המוגדר "מהמר פתולוגי" הגיע למצב זה לא מתוך בחירה מודעת (Walker, 1992). מודל זה אף מבחין בין המהמר הפתולוגי לבין שאר המהמרים בכך שהוא מאבד שליטה ואינו יכול להפסיק להמר. במודל מוצגת גישה דטרמיניסטית, שלפיה אדם שאובחן מהמר פתולוגי יישאר כזה במשך כל חייו, גם אם ילמד להימנע מההימור (Aasved, 2003; Ferris et al., 1999).

כל אחת מהתאוריות והגישות שהוצגו לעיל מדגישה משתנים שונים שתורמים להתנהגות הימורים, אך אף אחת מהן אינה מציעה הסבר מקיף לתופעה זו (Raylu & Oei, 2002). בשנים האחרונות מתגבשות גישות רב-ממדיות לבחינת התנהגות

ההימורים, גישות שרואות בה התנהגות מורכבת המושפעת ממספר רב של גורמים שיש ביניהם יחסי גומלין. למשל, המודל שנגזר מהגישה של בריאות הציבור מציע לתופעת ההימורים ראייה מערכתית, הכרוכה בבדיקת גורמים ביולוגיים, התנהגותיים, חברתיים וכלכליים שונים שמעצימים או מפחיתים את ההסתברות להתפתחותה (Korn & Shaffer, 1999; Messerlian, Derevensky, & Gupta, 2005; Shaffer, 2003). גישה זו בוחנת את השלכות ההימורים על הפרט, על המשפחה ועל הקהילה ואף מציעה דרכי התערבות במניעה. דוגמה נוספת לגישה רב-ממדית היא המודל הביו-פסיכו-חברתי. גם מודל זה נרחב בתפיסתו ורואה בהתנהגות ההימורים התנהגות רב-ממדית שמקורה בתהליך שמשולבים בו גורמים ביולוגיים, פסיכולוגיים וחברתיים (Griffiths & Delfabbro, 2001) המשפיעים זה על זה ותורמים להתפתחות ולהיקבעות בעיית ההימורים (Sharpe, 2002). ההתייחסות הרב-ממדית למשתנים שונים המייצגים גישות תאורטיות שונות מאפשרת להתגבר על מגבלותיה של תאוריה בודדת אחת.

לטענת שארפ (Sharpe, 2002), בנסיבות חברתיות-סביבתיות שיש בהן כדי לחשוף אדם להימורים, יהיו פגיעים יותר להתפתחות בעיית הימורים אנשים שאופיים משלב מאפיינים אישיותיים מסוימים עם מטען גנטי מסוים. לעומתו גורס גריפיתס (Griffiths, 1999), שהתנהגות ההימורים מושפעת בשלביה הראשונים מגורמים חברתיים, כגון יחסם והרגליהם של ההורים ושל קבוצת השווים להימורים והיעדר אפשרות לפעילות אחרת מלבד ההימור. בשלבים המתקדמים יותר של התפתחות התנהגות ההימורים משפיעים גם מספר משתנים ביולוגיים, פסיכולוגיים או חברתיים. בשלבים שהתנהגות מתקבעת והופכת למסוכנת, מספר הגורמים המשפיעים עליה מצטמצם.

עד כה הוצגה תופעת התנהגות ההימורים באופן כללי. להלן תיאור התופעה בקרב בני נוער, אפיוניהם של בני נוער מהמרים, גורמי הסיכון ונתונים על אודות התופעה בעולם המערבי ובארץ.

תופעת התנהגות הימורים בגיל ההתבגרות ומאפייניה

גיל ההתבגרות הוא תקופה של חקירה וגילוי. בעקבות הבשלה ושינויים ביולוגיים, פסיכולוגיים וחברתיים נוטים המתבגרים לזמן לעצמם התנסויות שיש בהן סיכון, והן חלק מהתמודדויותיהם עם משימות התפתחותיות נורמליות; מקצתן עלולות להפוך את ההתנסות להתנהגות שיש בה סיכון, כגון: שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים כמו אלכוהול וסמים (טייכמן, 1989, 2001), נהיגה תחת השפעת אלכוהול, עישון, מין לא זהיר (Worrell & Danner, 1989) וכן התנהגות הימורים (DiClemente, 1999; Story & Murray, 2000; Powell, Hardoon, Derevensky & Gupta, 1999).

בעשרים השנים האחרונות עלתה הנגישות להימורים במדינות כמו ארצות הברית, בריטניה וקנדה במידה ניכרת, גם בשל הפיכתם לחוקיים בחלק ממדינות אלה

(DiClement et al., 2000; Griffiths, 1995; Jacobs, 2000) אכן, בארצות המערב ההימור מקובל חברתית, והוא נחשב דרך לבילוי (Herdoon & Derevensky, 2002) ועיסוק בשעות הפנאי (Moore & Ohtsuka, 2000). בקרב החוקרים העוסקים בחקר התופעה אצל בני הנוער מקובלת הטענה כי הם מנהלים אורח חיים שההימורים בו נגישים, מקובלים חברתית ואף נתפסים לא מזיקים. גם האינטרנט, הקדמה הטכנולוגית והאלקטרונית וכן הפרסום באמצעי התקשורת מעודדים ומקדמים הימורים שונים שמושכים בני נוער (Griffiths & Wood, 2000; Hardoon & Derevensky, 2001, 2002; Langhinrichsen-Rohling, Rohde, Seeley & Rohling, 2004; Messerlian et al., 2005; Stinchfield & Winters, 1998; Wenger et al., 1999; Wiebe, Cox & Mehmehl, 2000).

ממצאי המחקר בארצות מערביות מצביעים על כך שבהשוואה למבוגרים, מתבגרים עוברים מהר יותר משלב של הימורים חברתיים להימורים פתולוגיים (Dickson, 1998a; Derevensky & Gupta, 2002; Gupta & Derevensky, 1998a), וכי שיעור ההתמכרות להימורים בקרב בני נוער גבוה פי שניים עד ארבעה משיעורו בקרב מבוגרים (Gaboury & Laddouceur, 1993; Gupta & Derevensky, 1998a; Ladouceur, Dube & Bujold, 1994; Wiebe et al., 2000). הסבר אפשרי אחד לממצאים אלה הוא העובדה שלקחת סיכונים בגיל ההתבגרות היא נורמטיבית, ובשל כך קבוצה זו פגיעה יותר ממבוגרים כאשר היא נחשפת להימורים (Shaffer & Hall, 2001). אצל חלק מהמתבגרים תופעה זו תחלוף עם הגיל.

רוב המתבגרים מדווחים על שתי סיבות עיקריות להימורים: האחת היא תחושת ריגוש והנאה שמלווה פעילות זו (Derevensky & Gupta, 2000a), והאחרת – הסיכוי לזכות בכסף (Wood & Griffiths, 1998, 2002).

מחקרים שנערכו בארצות הברית, בקנדה ובבריטניה מצאו מגוון קשרים בין גורמים שונים לבין התנהגות הימורים בקרב בני נוער. להלן פירוט העיקריים שבהם:

1. מגדר: ממצא אשר חוזר בעקיבות במחקרים רבים הוא שבנים נוטים להמר יותר מבנות (Gupta & Derevensky, 1998b; Kaminer, Burleson & Jadamec, 2002; Stinchfield & Winters, 1998). גם בקרב בני נוער שהם מהמרים פתולוגיים נמצאה שכיחות גבוהה יותר של בנים (Hardon, Derevensky & Gupta, 2003; Stinchfield & Winters, 1998). הרדון ועמיתים (Hardon et al., 2003) מסבירים שבנים, בהשוואה לבנות, נוטים לקחת סיכונים רבים יותר בשל נטייתם להתפאר ולהפגין אומץ.

2. תכונות אישיות ודפוסי התנהגות: בני נוער שאובחנו מהמרים בעייתיים או פתולוגיים מאופיינים בדימוי עצמי נמוך, בנטייה למתח נפשי גבוה, בדיכאון ובנטייה לאבדנות (Gupta & Derevensky, 1998b; Langhinrichsen-Rohling et al., 2004), בנטייה לאימפולסיביות (Nower, Derevensky & Gupta, 2004; Vitaro, 1997), בנטייה ליטול סיכונים (Powell et al., 1999),

בהישגים נמוכים בלימודים (Ladouceur, Boudreault, Jacques & Vitaro, 1999), בנשירה ובהיעדרות מבית הספר, בבעיות כספיות (Ladouceur et al., 1994), בפעילויות לא חוקיות ובעבריינות (Gupta & Dervensky, 1998b; Ladouceur et al., 1999).

3. שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים: כמה חוקרים מצאו קשרים מובהקים בין התנהגות הימורים לבין שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים (Griffiths & Sutherland, 1998; Hardon, Derevensky, & Gupta, 2002; Ladouceur et al., 1999) ואף טענו שלשתי התנהגויות אלה גורמי סיכון זהים, כגון: היסטוריה ודפוסי התנהגות משפחתיים, התעללות פיזית ונפשית, דימוי עצמי נמוך, דיכאון, היעדרויות מבית ספר, עבריינות, נורמות קהילתיות אשר מאפשרות שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים וכן התנסות בגיל מוקדם (Marrota & Hynes, 2003; Stinchfield & Winters, 1998; Winters, Stinchfield, Botzet & Anderson, 2002).

עם זאת ראוי לציין כי יש מחקרים שלא מצאו קשר בין שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים או התנהגות עבריינית לבין התנהגות הימורים בעייתית או פתולוגית (Kaminer et al., 2002; Vitaro, Brendgen, Ladouceur & Tremblay, 2000). ייתכן מאוד שהממצאים שונים בשל שימוש בכלי מחקר שונים ובמתודולוגיות שונות.

החוקרים קיבצו את המאפיינים שהוזכרו לעיל ועוד רבים אחרים, לקטגוריות שונות, והם הוגדרו בתור גורמי סיכון להתפתחות התנהגות הימורים בעייתית בקרב בני נוער.

גורמי סיכון

הספרות המחקרית והקלינית מצביעה על גורמי סיכון רבים המובילים להתפתחות התנהגות הימורים בעייתית בקרב בני נוער (Derevensky (in press); Dickson et al., 2002; Dickson, Derevensky & Gupta, 2005; Griffiths & Wood, 2000; Marotta & Hynes, 2003; Petry, 2005). ככלל, קיימת הבנה בין החוקרים שהתנהגות הימורים בעייתית מתפתחת אצל הפרט בשל מגוון גורמי סיכון אשר משתלבים זה בזה.

מרוטה והיינס (Marotta & Hynes, 2003) מחלקים את גורמי הסיכון לארבע קטגוריות עיקריות:

1. גורמי סיכון אישיים וגורמים המתקשרים לקבוצת השווים, כגון: דיכאון, ניסיונות אבדניים, מיומנויות אישיות דלות, בעיות התנהגות, עבריינות, ניכור ומעורבות חברתית בהתנהגות הימורים.

2. גורמים משפחתיים: היסטוריה משפחתית של התמכרות, סביבה ביתית המעודדת תחרותיות, יחס משפחתי שמעודד הימורים ומעורבות הורים בהימורים.

3. גורמים קהילתיים: חוקים ונורמות קהילתיים המעודדים הימורים, נגישות למקום ההימור, קבלה חברתית, אמצעי תקשורת ופרסום.
4. בית הספר: בעיות התנהגות בבית הספר, הישגים נמוכים בלימודים ונשירה. לחלוקה זו מצטרפים גורמי סיכון נוספים:
5. הגורם הגנטי-ביולוגי, הגורס כי התפתחות בעיית ההימורים נובעת מגורמים תורשתיים וביוכימיים (Blaszczynski & Nower, 2002).
6. גורמי סיכון סוציו-דמוגרפים, כמו: מגדר, השתייכות לקבוצות אתניות והשתייכות למעמד סוציו-אקונומי נמוך (Petry, 2005).
7. גורמי סיכון הטמונים בהימור עצמו: סכום הזכייה וסיכוייה, מצבים של "כמעט זכייה" אשר מעודדים להמשיך בהימור, התחלת פעילות הימורים בגיל צעיר, זכייה בסכום כסף גדול כבר בפעמים הראשונות להימור ועוד (Griffiths & Wood, 2000).

מתוך המחקרים שבחנו גורמי סיכון בקרב מתבגרים, מעטים אלו שזיהו גורמים המגנים מפני התפתחותה של התנהגות הימורים בעייתית, או כאלה המעצימים את יכולת העמידה של המתבגר בפניה (Dickson et al., 2002). רק מחקר אחד בדק גורמים אלה ומצא שתחושת הקשר למשפחה או לבית הספר מהווה גורם מגן (Dickson et al. 2005).

חוקרים העוסקים בתחום מכירים בעובדה כי אף על פי שהתנהגות הימורים של בני אדם שונים נראית זהה, הגורמים שבבסיס הבעיה אינם אחידים, כלומר יש מכלול של גורמי סיכון שצירופם משתנה מפרט אחד לאחר. צירופים אלה יוצרים "נתיבים" שונים ומגוונים שמובילים להתמכרות עצמה (Blaszczynski & Nower, 2002; Derevensky, 2007). לחלופין ניתן לטעון ששילוב מסוים של גורמים מגנים בגורמי הסיכון עשוי להפחית את השפעתם ולמנוע התנהגות בעייתית. לטענת דרבינסקי (Derevensky, 2007), הידע הנוכחי באשר לשילוב בין גורמי סיכון לבין גורמים מגנים אשר מעלים את הסבירות למעורבות הפרט בהימורים בעייתיים, הוא מוגבל.

שכיחות בני נוער מהמרים

מאמרים הסוקרים הימורים בקרב בני נוער בארצות הברית מדווחים על כך ש-60%–80% מכלל בני הנוער מעורבים בהתנהגות הימורים כלשהי במהלך השנה האחרונה, מהם 3%–8% מוגדרים כמהמרים בעייתיים (Derevensky, 2007; Fisher, 2000). גם מחקרים שנערכו באירופה מצביעים על כך ש-70%–90% מבין המתבגרים הימרו אי-פעם בחייהם וכי ניתן לאבחן קרוב ל-3% מהם כמהמרים פתולוגיים (Olason, Sigurdardottir & Smari, 2006).

בישראל לא נערך עד היום מחקר אפידמיולוגי מקיף על התנהגויות הימורים בקרב ילדים ובני נוער. קיימת הערכה כי שיעור בני הנוער המהמרים בישראל

אינו שונה משיעור בני הנוער המהמרים בארצות המערב, כלומר שיעור גבוה נוטה להמר. אכן במחקר שנערך לאחרונה באוניברסיטת תל אביב (גבריאל-פריד, טייכמן ורהב, טרם פורסם) נבדקו התנהגויות הימורים שונות בקרב 1069 תלמידי תיכון בגילים 15–18 מהחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי במרכז הארץ. ממצאי מחקר זה מצביעים על כך ש-78.4% מכלל המתבגרים הימרו בהימור כלשהו במהלך השנה האחרונה. 5.5% מתוכם דיווחו על התנהגות בעייתית הנגרמת ממעורבות בהתנהגות הימורים, למשל: היעדרות מבית הספר, לקיחת כסף ללא רשות לצורך מימון פעילות הימורים, הימור על סכומי כסף גדולים יותר ובמשך זמן רב יותר מאשר תכננו ועוד. פירוט השתתפותם של בני הנוער בהתנהגות הימורים על פי סיווג לסוגי הימורים שונים מלמד שסוגי ההימורים השכיחים ביותר בקרבם (חלק מהנבדקים משתתפים ביותר מפעילות אחת) הם: משחקי קלפים (רמי או פוקר) – 34.9% מכלל בני הנוער דיווחו על השתתפות בפעילות זו בשנה האחרונה; פיס, לוטו או צ'אנס – 34.7% מבני הנוער, טוטו ווינר – 30%, כרטיסי גירוד – 29.6% ובינגו – 29%. בני נוער מעטים יותר הימרו באמצעות הטלפון הסלולרי אצל סוכני הימורים לא חוקיים (4.6%), על מרוצי סוסים (4.9%) ודרך האינטרנט (8%).

ממצאי מחקר זה מראים כי שכיחות השתתפותם של בני הנוער בהימורים בכלל ואחוז בני הנוער אשר מגלים התנהגות בעייתית הנגרמת מהימורים בפרט, דומים לנתוני שכיחות ההימורים בקרב בני נוער בארצות מערביות אחרות.

על אף הידע הרב שהצטבר בנושא התנהגות הימורים בקרב בני נוער, זהו תחום מחקר חדש יחסית והוא עדיין אינו מציג תמונה אחידה בנוגע להתנהגות זו. להלן יוצגו מספר סוגיות הראויות להרחבה ולהבהרה באמצעות מחקרים נוספים, אשר יעמיקו את הידע בנושא.

הקבלה בין התנהגות הימורים בקרב בני נוער לבין שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים

הספרות המחקרית מציגה שתי גישות ביחס ליכולת להקיש מהידע הקיים בתחום השימוש בסמים לבין התנהגות הימורים. גישה אחת מקבילה בין שתי התנהגויות אלה (Aasved, 2003; Stinchfield & Winters, 1998) וטוענת ששתיהן חולקות מאפיינים דומים, כגון: עיסוק יתר (preoccupation), איבוד שליטה, סבילות ותסמונת גמילה. חוקרים מסוימים אף הניחו שגורמי הסיכון אשר מובילים לפיתוח התנהגות הימורים ולשימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים הם משותפים (Shaffer et al., 2004; Stinchfield & Winters, 1998), וזאת בהתבסס על מחקרים אשר מצאו קשר בין שתי התופעות (Griffiths & Sutherland, 1998; Hardoon et al., 2002; Ladouceur et al., 1999).

גישה שנייה מסייגת הקבלה זו, שכן להתנהגות הימורים יש מאפיינים ייחודיים. וינטרס ואנדרסון (Winters & Anderson, 2000) למשל, טוענים שמודלים המסבירים התנהגות הימורים והשוואבים את גישתם ממודלים מתחום הסמים

והאלכוהול, צריכים לשלב גורמים שהם ייחודיים להתנהגות הימורים, כמו: מזל, מיומנות, יחס לכסף והשפעת ההימור על מצב הרוח; כלומר ייתכן שהתבססות על גוף ידע דומה לכאורה (כגון שימוש לרעה בחומרים פסיכו-אקטיביים), בשלב שבו הידע על התנהגות הימורים בקרב בני נוער עדיין אינו מבוסס דיו, עשויה להוביל להבנה לא מדויקת של הגורמים המובילים בני נוער להתנהגות הימורים ואף לדרכי התערבות שגויות. מכאן שקיימת חשיבות לבדוק כל גורם סיכון בנפרד ולא להכליל באופן גורף גורמי סיכון מתחום אחד לתחום אחר.

האופן שבו נתפס ההיחור על ידי בני נוער

הידע על אודות האופן שבו נתפסים ההימורים על ידי בני נוער הוא ידע ראשוני בתחום. מחקרים שבדקו את יחסם של המתבגרים להימורים מצאו שרוב המתבגרים רואים בהתנהגות הימורים פעילות חברתית בעלת תדמית חיובית (Skinner, Bincope, Murry & Korn, 2004), משחק ללא תוצאות חמורות והתנהגות שאינה בעייתית (Barnes, Welte, Hoffman & Dintcheff, 2005). חוקרים אשר בחנו הימורים חוקיים מסוג לוטו וכרטיסי גירוד, מצאו שהימורים מסוג זה כלל אינם נתפסים על ידי בני הנוער כהימור (Wood & Griffiths, 2004). הוריהם של אותם בני נוער אף הם אינם תופסים פעולה זו כמזיקה ורוכשים לא אחת כרטיסי הימורים לילדיהם (Gupta & Derevensky, 1997, 1998b; Wood & Griffiths, 1998).

לממצאים אלה, אשר מצביעים על כך שהימורים נתפסים באופן חיובי, ניתן לייחס מספר סיבות אפשריות:

1. משחקי מילים: הגופים אשר מנהלים את ההימורים אינם משתמשים במילה "הימור" בלבד, אלא עושים שימוש במשחקי מילים שמבטאים פעילות לגיטימית של זמן פנוי ושל בילוי תמים. לעתים הם משתמשים במילה "משחק" ולעתים במילה "הגרלה"; כלומר יש כאן שימוש במילים אשר מטשטשות את הקשר בין סוגים שונים של הימורים לבין פעולת ההימור ויוצרים לה הקשר חיובי.

2. חוקיות ההימור: העובדה שחלק גדול מההימורים הם חוקיים ובעלי לגיטימציה חברתית מחזקת את התפיסה שמדובר בהתנהגות נורמטיבית ולא מזיקה.

3. פרסום: זה שנים רבות קשה לצאת לרחוב, לפתוח עיתון או להתבונן בטלוויזיה מבלי להתקל בפרסומים המשדרים שנכון, כדאי ונכון להמר. חשיפה גבוהה לפרסומות אלו יוצרת אף היא תחושה שהימורים הם חלק מסגנון חיים. אולם חשוב לזכור שאף כי הימורים חוקיים מסוג לוטו, טוטו ופיס נתפסים באופן חיובי וכהימורים קלים (Griffiths & Wood, 2001), אין זה מבטל את הסכנה שהם טומנים בחובם ואת יכולתם להוביל במקרים מסוימים להתמכרות. גריפיתס וווד (Griffiths & Wood, 2000) טוענים שמשחק הלוטו למשל, הוא רק הצעד הראשון בלימוד התנהגות ההימור, ומקובלותו החברתית של הימור זה מחלחלת ועשויה להשפיע על האופן שבו נתפסים הימורים אחרים.

ניתן אפוא לומר שהתנהגות הימורים אשר נתפסת כלא מזיקה עשויה להוות גורם סיכון נוסף; בני נוער נחשפים להתנהגות שיש בה סיכון, אולם הם אינם מודעים כלל לסכנת ההתמכרות ולסיכונים נוספים אשר טומנת בחובה התנהגות זו. לכן קיימת חשיבות רבה לפעילות אשר תפתח מודעות ציבורית ביחס לעובדה שהתנהגות הימורים, גם כשמדובר בהימורים "קלים", עשויה לגרום לבעייתיות, בעיקר בקרב בני נוער, המהווים קבוצת סיכון מיוחדת. נוסף על כך, יש להמשיך ולחקור את האופן שבו נתפסים ההימורים השונים בקרב בני נוער בארצות שונות ובישראל.

כלי מחקר אשר מודדים התנהגות הימורים בעייתית

התנהגות הימורים בעייתית בקרב בני נוער נמדדת על ידי כלי מחקר שונים אשר מאבחנים את חומרת ההימור, כגון ה-SOGS-RA (South Oaks Gambling Screen-Revised for Adolescents) (Manual-IV Adapted for Juveniles) (Derevensky & Gupta, 2000b); וה-DSM-IV-J (Diagnostic Statistical Manual-IV) (Winters, Stinchfield & Fulkerson, 1993). חוסר אחידות בכלי המדידה גורם להערכה לא אחידה של שכיחות בני הנוער המאובחנים כמהמרים בעייתיים, שכן כל שאלון מדגיש גורמים התנהגותיים אחרים והוא בעל נקודת חיתוך שונה ביחס להתנהגות ההימורים הבעייתית. מעבר לכך קיימת טענה ביחס למהימנות חלק מהשאלונים. כך למשל, לאדוסר ועמיתים (Ladouceur et al., 2000; Ladouceur, 2005) (Ferland, Poulin, Vitaro & Wiebe, 2005) טוענים שמתבגרים נכשלים בהבנת שאלון ה-SOGS-RA, שאמור להעריך התנהגות הימורים בעייתית בקרבם. כישלון זה תורם אף הוא להערכת יתר של שיעור המתבגרים שמסווגים כמהמרים בעייתיים. לטענתם, ניתוח נכון של השאלון מצביע על כך ששיעור המתבגרים המוגדרים כמהמרים בעייתיים נמוך משלושה אחוזים.

בשל כך מציעים החוקרים שהוזכרו לעיל את הצורך לפתח כלי אבחוניי אחיד. כלי זה ימדוד את הבעייתיות הנגרמת כתוצאה מהימורים ויצביע על רמת הסיכון שבה נמצאים בני נוער ביחס אליהם. אחידות זו תאפשר השוואה אובייקטיבית בין מקומות שונים בעולם ביחס לשכיחות ההתנהגות הבעייתית הנגרמת מהימורים.

הימורים כתופעה החושפת חגורים רבים – אתגר לחוקר

כפי שהוזכר לעיל, התפתחות התנהגות הימורים בקרב ילדים ובני נוער מושפעת ממגוון רחב של גורמי סיכון מתחומים שונים: ביולוגיה, פסיכולוגיה, סוציולוגיה, תקשורת ופרסום וכן גורמי סיכון ייחודיים להימור עצמו. הגישות האינטגרטיביות שהוצגו בסקירת הספרות, כגון הגישה הביו-פסיכו-סוציאלית וכן המודל לבריאות הציבור, מציגות תפיסה אשר מנסה להתמודד עם השפעה רב-ממדית זו. חוקרים אשר מעוניינים לחקור תחום נרחב זה ואשר מעוניינים לקבל תמונה מקיפה, זקוקים לידע רב ומעמיק בעולמות תוכן מגוונים ושונים. אי-לכך רצוי שמחקר בנושא זה יתבצע במשותף על ידי חוקרים מתחומים שונים: עבודה סוציאלית, פסיכולוגיה, רפואה, תקשורת, סוציולוגיה ועוד, שיתוף שייצור הבנה מעמיקה יותר של התופעה.

סיכום והמלצות

מאמר זה סקר את תופעת התנהגות ההימורים בקרב בני נוער כתופעה חדשה יחסית בעולם המערבי. בני הנוער נחשפים כיום להתנהגויות הימורים, הן דרך צפייה בעולם המבוגרים וחיקוי והן דרך פרסומות (Griffiths, 2005; Vachon et al., 2004; Walker, 1992). על פי ממצאי המחקר שהוצג בסקירה זו ניכר שבני נוער בישראל מהמרים בשכיחויות דומות לבני נוער ממדינות מערביות אחרות. מכאן, שראוי להתחיל לפתח מודעות ציבורית ביחס להתנהגות הימורים ולידע קבוצות הורים ובני נוער על הסיכון הקיים בהימורים ובהצגתם המוטית באמצעי התקשורת.

בשל היקפה הנרחב של תופעת ההימורים, יש צורך בשיתוף פעולה בין חוקרים, קובעי מדיניות, מטפלים, נציגים מתעשיית ההימורים והפרסום ונציגי ציבור, כדי שיכוננו שיח ציבורי בנושא זה; זאת לשם העלאת המודעות לנזקים אפשריים ולצמצום אלה הקיימים.

נוסף על כך, תחום המחקר בנושא ההימורים בישראל והשפעתו על בני נוער מהווה קרקע פורייה למחקרים נוספים. מעניין יהיה לבדוק כיצד האמונה המקובלת בחברה הישראלית ש"יהיה בסדר" תורמת להתנהגות הימורים. כמו כן, מעניין לבחון כיצד נתפסת התנהגות זו בזרמים שונים בחברה הישראלית ואף לנסות ולאתר גורמי סיכון והגנה ייחודיים לחברה זו.

מקורות

- גבריאל-פריד, ב', טייכמן, מ' ורהב, ג' (טרם פורסם). **הימורים בקרב בני נוער: הקשר עם טמפרמנט, קוהרנטיות וחשיפה לפרסום**. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור, אוניברסיטת תל אביב.
- טייכמן, מ' (1989). **לחיות בעולם אחר: אלכוהול, סמים והתנהגות אנושית**. תל אביב: הוצאת רמות.
- טייכמן, מ' (2001). **מנקטר האלים לכוס תרעלה: על אלכוהול ועל אלכוהוליזם – גורמים וסיבות, מניעה וטיפול**. תל אביב: הוצאת רמות.
- Aasved, M. (2003). *The biology of gambling*. Springfield: Charles C. Thomas Pub..
- American Psychiatry Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). Washington, DC: Author.
- Barnes, G. M., Welte, J. W., Hoffman, J. H., & Dintcheff, B. A. (2005). Shared Predictors of youth gambling, substance use, and delinquency. *Psychology of Addictive Behaviors*, 19, 165–174.
- Bergler, E. (1967). The psychology of gambling. In R. D. Herman (Ed.), *Gambling* (pp. 113–130). New York: Harper & Row Publishers.
- Blaszczynski, A., & Nower, L. (2002). A pathways model of pathological gambling. *Addiction*, 97, 487–500.

- Clark, T. L. (1987). *The dictionary of gambling & gaming*. Cold Spring: Lenik House.
- Cox, S., Lesier, H. R., Rosental, J., & Volberg, R. A. (1997). *Problem pathological gambling in America: The national picture*. National Council on Problem Gambling, Columbia, MD.
- Derevensky, J. L. (2007). Gambling problem. In Y. Kamminer & O. G. Bukstein (Eds.), *Adolescent substance abuse: Psychiatric comorbidity & high risk behaviors*. New York: Haworth press.
- Derevensky, J. L., & Gupta, R. (2000a). Youth gambling: A clinical and research perspective. *The Electronic Journal of Gambling Issues*, 2, 1–11. Retrieved August 24, 2001 from the World Wide Web: <http://www.camh.net/egambling/issue2/feature/>
- Derevensky, J. L., & Gupta, R. (2000b). Prevalence estimates of adolescent gambling: A comparison of the SOGS-RA, DSM-IV-J, and the GA 20 Questions. *Journal of Gambling Studies*, 16, 227–251.
- Dickson, L. M., Derevensky, J. L., & Gupta, R. (2002). The prevention of gambling problems in youth: A conceptual framework. *Journal of Gambling Studies*, 18, 97–159.
- Dickson, L. M., Derevensky, J. L., & Gupta, R. (2005). *Youth Gambling Problems: The Identification of Risk and Protective Factors*. Ontario: Ontario Problem Gambling Research Center. Retrieved February 20, 2006 from the World Wide Web: <http://www.gamblingresearch.org>.
- DiClemente, C. C., Story, M., & Murray, K. (2000). On the roll: The process of initiation and cessation of problem gambling among adolescents. *Journal of Gambling Studies*, 16, 289–313.
- Eisen, S. A., Nong, L., Lyons, M. J., Scherrer, J. F., Griffith, K., True, W. R., Goldberg, J., & Tsuanag, M. T. (1998). Familial influences on gambling behavior: An analysis of 3359 twin pairs. *Addiction*, 93, 1357–1384.
- Ferris, J., & Wynne, H. (2001). *The Canadian problem gambling index: Final report*. Ottawa: Canadian Center on Substance Abuse. Retrieved July 20, 2003 from the World Wide Web: <http://www.ccsa.ca/pdf/ccsa-008805-2001.pdf>
- Ferris, J., Wynne, H., & Single, E. (1999). *Measuring problem gambling in Canada*. Ottawa: Canadian Center on Substance Abuse. Retrieved October 26, 2002 from the World Wide Web: <http://www.ccsa.ca>
- Fisher, S. (2000). Developing the DSM-IV–DSM-IV criteria to identify adolescent problem gambling in non-clinical populations. *Journal of Gambling Studies*, 16, 253–273.
- Gabourey, A., & Ladouceur, R. (1993). Evaluation of a prevention program for pathological gambling among adolescents. *The Journal of Primary Prevention*,

14, 21–28.

- Griffiths, M. D. (1995). *Adolescent gambling*. London: Routledge.
- Griffiths, M. D. (1999). The psychology of the near-miss (revisited): A comment on Delfabbro & Winefield (1999). *British Journal of Psychology*, 90, 441–445.
- Griffiths, M. D. (2005). Does gambling advertising contribute to problem gambling? *International Journal of Mental Health & Addiction*, 3, 15–25.
- Griffiths, M. D. & Delfabbro, P. (2001). The bio-psychosocial approach to gambling: Contextual factors in research and clinical interventions. *The Electronic Journal of Gambling Issues*, 5, 1–33. Retrieved April 24, 2002 from the World Wide Web: <http://www.camh.net/egambling/issues/feature/index.html>
- Griffiths, M., D., & Sutherland, L. (1998). Adolescent gambling and drug use. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 8, 423–427.
- Griffiths, M. D., & Wood, R. T. A. (2000). Risk factors in adolescence: The case of gambling, videogame playing, and internet. *Journal of Gambling Studies*, 16, 199–225.
- Griffiths, M. D., & Wood, R. T. A. (2001). The psychology of lottery gambling. *International Gambling Studies*, 1, 27–44.
- Gupta, R., & Derevensky, J. L. (1997). Familial and social influences on juvenile gambling behavior. *Journal of Gambling Studies*, 13, 179–192.
- Gupta, R., & Derevensky, J. L. (1998a). Adolescent gambling behavior: A prevalence study and examination of the correlates associated with problem gambling. *Journal of Gambling Studies*, 14, 319–345.
- Gupta, R., & Derevensky, J. L. (1998b). An empirical examination of Jacob's general theory of addictions: Do adolescent gamblers fit the theory? *Journal of Gambling Studies*, 14, 17–49.
- Hardoon, K., & Derevensky, J. L. (2001). Social influences involved in children's gambling behavior. *Journal of Gambling Studies*, 17, 191–215.
- Hardoon, K., & Derevensky, J. L. (2002). Child and adolescent gambling behavior: Current knowledge. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7, 263–281.
- Hardoon, K., Derevensky, J. L., & Gupta, R. (2002). *An examination of the influence of familial, emotional, conduct, and cognitive problems and hyperactivity upon youth risk-taking and adolescent gambling problems*. A Report prepared for the Ontario Problem Gambling Research Center, Ontario.
- Hardoon, K., Derevensky, J. L., & Gupta, R. (2003). Empirical measures vs. perceived gambling severity among youth. *Addictive Behaviors*, 28, 933–946.
- Hardoon, K., Gupta, R., & Derevensky, J. L. (2004). Psychosocial variables associate with adolescent gambling. *Psychology of Addictive Behaviors*, 18, 170–179.

- Herman, R. D. (1967). *Gambling*. New York: Harper & Row Publishers.
- Jacobs, D. F. (2000). Juvenile gambling in North America: An analysis of long term trends and future prospects. *Journal of Gambling Studies, 16*, 119–152.
- Kaminer, Y., Burlison, J. A., & Jadamec, A. (2002). Gambling behavior in adolescent substance abuse. *Substance Abuse, 23*, 191–198.
- Korn, D., & Shaffer, H. (1999). Gambling and the health of the public: Adopting a public health perspective. *Journal of Gambling Studies, 15*, 289–365.
- Ladouceur, R. (2004). Gambling: The hidden addiction. *The Canadian Journal of Psychiatry, 49*, 501–503.
- Ladouceur, R., Bouchard, C., Rheaume, N., Jacques, C., Ferland, F., Leblond, J., & Walker, M. (2000). Is the SOGS an accurate measure of pathological gambling among children, adolescents and adults? *Journal of Gambling Studies, 16*, 1–21.
- Ladouceur, R., Boudeault, N., Jacques, C., & Vitaro, F. (1999). Pathological gambling and related problems among adolescents. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse, 8*, 55–68.
- Ladouceur, R., Dube, D., & Bujold, A. (1994). Prevalence of pathological gambling and related problems among college students in the Quebec metropolitan area. *Canadian Journal of Psychiatry, 39*, 289–293.
- Ladouceur, R., Ferland, F., Poulin, C., Vitaro, F., & Weibe, J. (2005). Concordance between the SOGS-Ra and the DSM-4 criteria for pathological gambling among youth. *Psychology of Addictive Behaviors, 19*, 271–276.
- Langer, E. (1975). The illusion of control. *Journal of Personality and Social Psychology, 32*, 311–328.
- Langhinrichsen-Rohling, J., Rohde, P., Seeley, J. R., & Rohling, M. L. (2004). Individual, family, and peer correlates of adolescent gambling. *Journal of Gambling Studies, 20*, 23–46.
- Marrota, J., & Hynes, J. (2003). *Problem gambling prevention resource guide for prevention professionals*. Salme, OR.: Oregon Department of Human Services, Office of Mental Health & Addiction Services. Retrieved May 18, 2006 from the World Wide Web: <http://www.gamblingaddiction.org/prevent/preventGuide.pdf>
- Messerlian, C., Derevensky, J. L., & Gupta, R. (2005). Youth gambling problems: A public health perspective. *Health Promotion International, 20*, 69–79.
- Moore, S., & Ohtsuka, K. (2000). The structure of young people's leisure and their gambling behavior. *Behavior Change, 17*, 167–177.
- National Research Council (NRC) (1999). *Pathological gambling: A critical review*. Washington, DC: National Academy Press.
- Nower, L., Derevensky, J. L., & Gupta, R. (2004). The relationship of impulsivity,

- sensation seeking, coping and substance use in youth gamblers. *Psychology of Addictive Behaviors*, 18, 49–55.
- Olason, D. T., Sigurdardottir, K. J., & Smari, J. (2006). Prevalence estimates of gambling participation and gambling among 16–18 years-old students in Iceland: A comparison of the SOGS-RA and DSM-IV-J. *Journal of Gambling Studies*, 22, 23–39.
- Petry, N. M. (2005). *Pathological gambling, Etiology, comorbidity and treatment*. Washington, DC: American Psychology Association.
- Powell, J., Hardoon, K., Derevensky, J. L., & Gupta, R. (1999). Gambling and risk taking behavior among university students. *Substance Use & Misuse*, 34, 1167–1184.
- Raylu, N., & Oei, T. P. S. (2002). Pathological gambling a comprehensive review. *Clinical Psychology Review*, 22, 1009–1061.
- Shaffer, H. J. (2003). A public health perspective on gambling. *AGA Responsible Gaming Lecture Series*, 2, 1–27. Retrieved February 15, 2006 from the World Wide Web: www.americangaming.org/programs/responsiblegaming/rg_lectures.cfm.
- Shaffer, H. J., & Hall, M. N. (2001). Updating and refining prevalence estimates of disordered gambling behaviour in the United States and Canada. *Canadian Journal of Public Health*, 92, 168–172.
- Shaffer, H. J., Hall, M. N., & Blit, J. V. (1997). *Estimating the prevalence of disordered gambling behavior in the United States and Canada: A meta analysis*, Harvard: Division of Addiction. Retrieved September 15, 2003 from the World Wide Web: <http://www.HMS.HARVARD.Edu/doA/HTML/PUBLICATIONS/META.PDF>
- Shaffer, H. J., LaPlante, C. D. A., LaBrie, R. A., Kidman, R. C., Donato, A. N., & Stanton, M. V. (2004). Toward a syndrome model of addiction: Multiple expressions, common etiology. *Harvard Review of Psychiatry*, 12, 367–374.
- Sharpe, L. (2002). A reformulated cognitive-behavioral model of problem gambling: A bio-psychosocial perspective. *Clinical Psychology Review*, 22, 1–25.
- Skinner, H., Biscope, S., Murray, M., & Korn, D. (2004). Dare to addiction: Youth definition and perspectives on gambling. *Canadian Journal of Public Health*, 95, 264–267.
- Stinchfield, R., & Winters, K. C. (1998). Gambling and problem gambling among youth. *Annals of the American Academy of Public Health*, 84, 237–241.
- Toneatto, T., & Millar, G. (2004). Assessing and treating problem gambling: Empirical status and promising trends. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 49, 517–525.
- Vachon, J., Vitaro, F., Wanner, B., & Tremblay, R. E. (2004). Adolescent

- gambling: Relationships with parents gambling and parenting practices. *Psychology and Addictive Behaviors*, 18, 398–401.
- Vitaro, F., Arseneault, L., & Tremblay, R. E. (1997). Dispositional predictors of problem gambling in male adolescents. *The American Journal of Psychiatry*, 154, 1769–1770.
- Vitaro, F., Brendgen, M., Ladouceur, R., & Tremblay, R. E. (2000). Gambling delinquency, and drug use during adolescence: Mutual influences and common risk factors. *Journal of Gambling Studies*, 17, 171–190.
- Volberg, R. A., & Moore, W. L. (1999). *Gambling and problem gambling among adolescents in Washington State: A replication study 1993 to 1999*. Washington State Council on Problem Gambling, Northampton, WA. Retrieved July 23, 2003 from the World Wide Web: <http://www.wscpg.org/h/studies.htm>.
- Walker, M. B. (1992). *The psychology of gambling*. Oxford: Pergamon Press.
- Wenger, L., McKechnie, B., & Weibe, J. (1999). *Fast-facts on gambling*. Manitoba: The Awareness & Information Unit of The Addictions Foundation of Manitoba. Retrieved February 7, 2003 from the World Wide Web: <http://www.afm.mb.ca/>
- Wiebe, J., Cox, B. J., & Mehmel, B. G. (2000). The Sought Oaks Gambling Screen revised for adolescents (SOGS-RA): Further psychometric finding from a community sample. *Journal of Gambling Studies*, 16, 275–288.
- Winters, K. C., & Anderson, N. (2000). Gambling involvement and drug use among adolescents. *Journal of Gambling Studies*, 16, 175–198.
- Winters, K. C., Stinchfield, R. D., & Fulkerson, J. (1993). Toward the development of an adolescent gambling problem severity scale. *Journal of Gambling Studies*, 9, 63–80.
- Winters, K. C., Stinchfield, R. D., Botzet, A., & Anderson, N. (2002). A prospective study of youth gambling behaviors. *Psychology of Addictive Behaviors*, 16, 3–9.
- Wood, R. T. A., & Griffiths, M. D. (1998). The acquisition, development and maintenance of lottery and scratchcard gambling in adolescence. *Journal of Adolescence*, 21, 265–273.
- Wood, R. T. A., & Griffiths, M. D. (2002). Adolescent perception of the national lottery and scratchcard: a qualitative study using group interviews. *Journal of Adolescence*, 25, 655–668.
- Wood, T. A., & Griffiths, M. D. (2004). Adolescent lottery and scratchcard players: do their attitudes influence their gambling behaviour? *Journal of Adolescence*, 27, 467–475.
- Worell, J., & Danner, F. (1989). *Adolescents in contemporary context*. In J. Worell & F. Danner (Eds.), *The adolescent as decision maker* (pp. 3–12). San Diego, CA: Academic Press.